

ואף שלשעה יחשוב שאינו, בסופו ימצא שכן הוא, ואין צריך לומר שיצליח בו ביום בתורה, ומצוה גוררת מצוה, וכן להיפך, או לי על שברי, בעת שאיני מתפלל בכונה כראוי, כל היום אין שמועתי בתורה מכוונת וקרעים אלביש, ולהפך אם אזעק ואשוע לה' מקירות לבבי בתפילה לחונני דעה, אף הוא ירחם עלי להאיר עיני בתורתו, עכ"ל.

אין להתפשר ולהוריד כלום ממצוות השי"ת לשום מטרה שהיא
"לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמור את מצוות ה' אלוכם" (ד.ב.). שמעתי מפי הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל לפרש בדרך רמז, שהפסוק כאן מדבר על אותם שגורעים מציווי ה' מתוך מחשבה שכביכול הם 'שומרים' על התורה, וכגון הרפורמים [בתחילת דרכם] שטענו שאם נדרוש לקיים את כל התורה כולה, הציבור לא יעמדו בזה ולא יקיימו כלל את התורה ולכן מוטב להוריד קצת מהתורה כדי שלא יקשה על הציבור ואז יוכלו לקיים לכל הפחות חלק מהתורה, ועל זה בא ציווי השי"ת "לא תגרעו ממנו לשמור", אל תגרעו ממצוות השי"ת גם לא מתוך מטרה לשמור על התורה, שאין התורה בבעלותנו כדי שנוכל לסחור בה ולהוריד ממנה חלקים כדי שחלקים אחרים יתקיימו. וכל דיני התורה מכוונים בדקדוק להביא לשלמות בניין האדם, וכשם שה'חללית' שבכוחה להגיע עד ללבנה, אם יחסר בה רק פרט קטן מאוד, כבר לא תוכל לפעול את פעולתה, כך גם התורה הקדושה אע"פ שדיניה רבים מאוד, מ"מ אין לזלזל במצווה קלה שבדיני התורה, שכן הקב"ה בנה את בניין התורה באופן שרק על ידי שנשמור את כל דיניה יושלם לנו הקשר והדבקות בו יתברך, ולכל מצווה יש תפקיד נפרד ומיוחד איך להשלים את הקשר שלנו עם הקב"ה, והמחסיר קיום מצווה אחת, הרי זה כמחסיר 'בורג' מחללית שפוגם בזה בכל תוצאת השלמות הנולדת אך ורק מקיום כל הפרטים כולם.

מעלת חכמי ישראל הנוהגים עפ"י חכמתם לעומת חכמי עכו"ם
"ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים" (ד.ו.). נראה לפרש לשון הפסוק, ד'ושמרתם ועשיתם' זה גופא החכמה לעיני העמים, כי חכמי האומות אינם נוהגים למעשה עפ"י חכמתם, אבל אצל חכמי ישראל הרי חכמתם ניכרת בהם עפ"י מעשיהם, וזהו כוונת הפסוק - "ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתם לעיני העמים" - עצם הדבר שאתם שומרים ועושים את דיני התורה, זה גופא חכמתם לעיני העמים שמתפלאים לראות שהחכמה משפיעה אצלנו על מעשיכם טובים. וידוע העובדא באריסטו [שהרמב"ם קורא לו 'חכם גדול'] שכתב ספר בגנות התאוות, ופעם אחת מצאוהו תלמידיו מתעסק בתאוה מגונה ביותר, ושאלוהו איך הוא שכתב ספר שלם בגנות התאוה מתעסק בזה, והשיב להם אריסטו, "בעת שאני מתעסק בחכמה אז אני אריסטו, אבל עתה שמתעסק אני בגשמיות, אין אני אריסטו", וברוך אלוקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים, ולא עשנו כגויים הללו שאין שייכות בין חכמתם למעשיהם.

יסוד המצווה להידבק בתלמידי חכמים ולהימצא בחברתם
"ואתם הדבקים בה' אלוכם חיים כולכם היום" (ד.ד.). בגמ' בכתובות (ק"א ע"ב) שאלו על פסוק זה, "ואתם הדבקים בה' אלוכם חיים כולכם היום, וכי אפשר לדבוקי בשכינה, והכתוב כי ה' אלהיך אש אוכלה", ותיצו שם בגמ' בכוונת הפסוק, "אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה". ומבואר בגמ' דקיום המצווה להידבק בשכינה הוא על ידי דבקות בתלמידי חכמים, וטעם הדבר מבואר הרמב"ם (פ"ו מהלכות דעות ה"ב) שכתב וז"ל: "מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם כענין שנאמר ובו תדבק", ע"כ, והרי מבואר בדברי הרמב"ם טעם המצווה להידבק בתלמידי חכמים הוא כדי שילמד האדם ממעשיהם. ונראה ללמוד מלשון הרמב"ם שם שכתב "מע" להידבק בחכמים ותלמידיהם", דהמצווה אינה רק להידבק בחכמים ממש, אלא המצווה גם להידבק בתלמידי החכמים אע"פ שעדיין אינם בגדר חכמים. ויעוי' עוד ברמב"ם בספר המצוות (מ"ע"ו) שהוסיף בביאור מצווה זו, דמצווה זו אינה רק להשיא בתו או לעשות פרקמטיא עם תלמיד חכם או להנותו מנכסיו, אלא המצווה להתחבר לתלמיד חכם בכל אופן מאופני החברה, כמו במאכל ובמשתה וכיוצא, וז"ל הרמב"ם שם: שצונו להדבק עם החכמים ולהתייחד עמם ולהתמיד בישיבתם ולהשתתף עמם בכל אופן מאופני החברה במאכל ובמשתה ובעסק כדי שגיע לנו בזה להדמות במעשיהם ולהאמין הדעות האמתיות מדבריהם והוא אמרו יתעלה ובו תדבק, וכן

אל יתייאש אדם מהרחמים

"ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר" (ג. כ"ג). צריך ביאור מהו הכוונה "לאמר", והרי תחינת משה רבינו היה בינו לבין הקב"ה בלבד, ולא היה בה שום ציווי או בקשה לאמר לאחרים. וחז"ל עמדו בזה במדרש כאן (ד"ב ב"ו), ופירשו: "מהו לאמר, א"ר עזריה לאמר לדורות שיהיו מתפללין בשעת הצרה שהרי משה אף על פי שנאמר לו לא תעבור את הירדן הזה התחיל מתחנן", ע"כ, והיינו שבתפילת משה רבינו למדנו יסוד לדורות - שלעולם אין להתייאש מן הרחמים, שהרי אע"פ שכבר אמר הקב"ה למשה רבינו "לא תעבור את הירדן", מ"מ לא התייאש - והתפלל תקט"ו תפילות כמניין ואתחנן, [ומצידו היה ממשיך הלאה, אלא שהקב"ה הפסיקו ואמר לו "אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה"].
וזוהו לימוד לידון, שהלא מצוי לפעמים שהאדם מרבה מאוד בתפילה על איזה עניין, ומתפלל עליו חודשים או שנים רבות, ועדיין אינו נענה, ויש ללמוד ממה שרבינו שאין להתייאש מהתפילה, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות י"א) "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים".
וכן אמרו חז"ל (ברכות ל"ב ע"ב) "אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר (תהלים כ"ז) "קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'", ע"כ, והרי שגם אם הוא מצפה לישועה זמן רב ועדיין לא נושע, מ"מ עדיין "חזק ואמץ לבך וקוה אל ה'", - יחזק את עצמו להמשיך להתפלל עוד ויקווה לישועת ה', ולא יתייאש מצפיותו לקב"ה שיושיענו. ודע שאע"פ שמה שרבינו לא נענה בתפילתו להיכנס לתוך ארץ ישראל, מ"מ תפילתו לא הלכה לשווא, שאין תפילה שחוזרת ריקם והכל מתקבל אצל הקב"ה, וכדאיתא בירושלמי (ברכות פ"ד ה"ד) "הלוואי שיתפלל אדם כל היום, שאין תפילה נפסדת", והיינו שאף אם אין התפילה מתקבלת מיד, מ"מ לפעמים תפילתו מתקבלת לאחר זמן רב - רק לאחר שנתמלאה סאת התפילה הנצרכת, ולפעמים תפילתו מועלת לדברים אחרים - להצילו בחיי נצח מייסורים וכיוצא, ולכן לעולם אל יתייאש אדם מהרחמים, ויזכור שבכל תפילה ותפילה הוא פועל לטובתו בזה ובבא. ועוד, שתכלית התפילה אינה רק כהיכי תמצי בלבד איך למלאות את משאלותיו מהקב"ה, אלא עצם התפילה היא תכלית בפני עצמה - שבתפילה האדם נכנע לקב"ה, ומקבל על עצמו שהכל מאיתו יתברך, וכמו שאמרו חז"ל (יבמות ס"ד ע"א) "מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים", והרי שהתפילה אינה אמצעי להשגת הישועה אלא אדרבה התפילה היא תכלית בפני עצמה, [עד שכל הצורך בישועה נולד רק מחמת הצורך בתפילה], ויש שכר רב על עצם התפילה בפני עצמה בלא שייכות כלל למה שהקב"ה עונה לאדם על ידי תפילתו.

תפילה בדרך תחנונים

"ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר" (ג. כ"ג). צריך ביאור מהו הכוונה "לאמר", והרי תחינת משה רבינו היה בינו לבין הקב"ה בלבד, ולא היה בה שום ציווי או בקשה לאמר לאחרים. (ועי' בקטע הקודם). ונראה לפרש שמה שרבינו סלל דרך לדורות לעם ישראל, להראות להם דרך התפילה, שכשם שהוא מתפלל בתחנונים וכמו שנאמר "ואתחנן אל ה'", כך גם הם יתפללו בדרך תחנונים דווקא, [מתוך הכנעה וידיעה שהוא בא לבקש לפני המלך שיחונן אותו, ולא יתפלל רק כדי להיפטר מחובות], וזהו "לאמר" לישראל - להתבונן מהו דרך התפילה הראויה. ובספר "יד המלך" (ריש הלכות תפילה) כתב שמאחר שדין תפילה נלמד מקרא (דברים י"א י"ג) "ולעבדו בכל לבבכם" ודרשו חז"ל (תענית ב"ע"א) "איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה", א"כ כל עיקר קיום המצווה דתפילה היא בכוונת הלב, ובלא כוונת הלב לא קיים האדם מצוות עשה זו דתפילה. ועיי"ש עוד שהוסיף שכל עוד שלא נתפעל הנפש של האדם בשעת תפלתו מאת כוונת לבו, אין עליו שם תפלה כלל אלא שם דיבור, ואין זה רק כמו כל שאר פטפוטי דברים, עיי"ש. והדבר תופס נפק"מ להלכה למעשה, שכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח צ"ח ס"ג) "יתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח, ובנחת, ושלא תראה עליו כמשה ומבקש ליפטר ממנה", [והיינו שיתפלל מתוך מחשבה שהוא צריך איזה דבר ובה לבקש מלפני המלך, ולא יבוא להתפלל מפני החיוב כדי לצאת ידי חובתו, וכמו שביאר שם במשנ"ב סק"ט], ובביאור הלכה שם הביא דכמה פוסקים סבירא להו דדבר זה מעכב בדיעבד, ואם לא עשה תפילתו תחנונים צריך לחזור ולהתפלל, אלא דלהלכה נוהגים כדעת הפוסקים דאין הדבר מעכב בדיעבד וכמבואר שם במשנ"ב. והגה"ק רבינו יונתן אייבשיץ זצ"ל (יערות דבש ח"א דרוש ד') כתב בעניין זה דברים חוצבים להבות אש, וזה לשונו: "בדוק ומנוסה, אם יתפלל אדם שחרית וקריאת שמע בכוונה, בו ביום יזכה לדבר מצוה ויצליח בעסקיו,

נתרם לע"נ הגה"צ רבי ישראל ב"ר אלעזר בונדהיים זצ"ל אשר הרביץ תורה לאלפים במסירת שיעורים בכל יום למעלה מיובל שנים בישיבת קול תורה לצעירים, נלב"ע ז' אב תשע"ד, ולע"נ זוגתו הצדקנית מרת נחמה ע"ה בת הרה"צ רבי מרדכי יהושע זצ"ל, נלב"ע ט' אב תשע"א ת.נ.צ.ב.ה.

